

Begreppet hälsa i ett hermeneutiskt perspektiv

Hans-Georg Gadamer. **Den gåtfulla hälsan.** 221 sidor. Ludvika: Dualis Förlag AB; 2003. ISBN 91-87852-40-3.

Recensent: Björn Carlsson, specialist i allmänmedicin, Åtvidaberg.

■ Filosofiprofessorn Hans-Georg Gadamer (1900–2002) lade ut många spår

»Vi lever i en miljö man knappast längre vågar beteckna som natur ... här finns tusentals föreskrifter och regler, som alla i sista hand vittnar om en ökande byråkratisering av livet. Måste man då inte tappa modet att utforma sitt liv på egen hand?«

efter sig, och min personliga väg i livet korsade ett av dem vintern år 2002 när jag bevistade ett seminarium om »hälsans fördolda natur«.

Den gamle filosofen framträdde då på en filmduk, i en intervju-film gjord av en norsk allmänläkare år 1999. Gadamer tankar om hälsa utgjorde seminariets utgångspunkt. Jag själv – kvaddad och lidande av utmattningsdepression men ändå på väg ut mot arbetslivet igen för att försöka finna en lösning som hade rätt att benämnas »hållbart läkar-

»Det är betecknande att man i vår tids högt utvecklade tekniska civilisation blivit tvungen att mynta ett uttryck som »livskvalitet«, det beskriver träffande vad som försumrats på vägen.«

när det stämmer måste man fortsätta att reflektera kring den förståelse man

arbetsliv« – imponerades djupt av den då 99-årige till kroppen i söndervittring varande men intellektuellt knivskarpe gamle mannen. I filmen fanns också en, kanske flera minuter lång, sekvens där han mödosamt tog sig ut för en trappa – på egna ben. Han var bensvag alltsedan 22 års ålder, då han fick polio. Han hade två syskon – en syster som dog vid 2 års ålder och en bror som var psykiskt sjuk och dessutom epileptiker. Modern dog när Gadamer var 2 år. Under barndomen hade han inga vänner och fick passa sin bror.

Vid 16 års ålder blev han fri och kunde leva sitt eget liv. Kanske var det dessa omständigheter som ledde honom till att reflektera över hälsa senare i livet.

Moderna hermeneutikens fader

Gadamer blev den moderna hermeneutikens (förståelsens konst) fader. Enligt Nationalencyklopedin framhöll Gadamer att absolut objektivitet vid uttolkning av kulturella företeelser varken är möjlig eller önskvärd – tolkaren närmar sig alltid det föremål han vill förstå med en förförståelse.

Svårläst text

En filosofilärare hjälper till »Hermeneutik är filosofiska regler för hur man ska gå till väga för att tolka en företeelse. Gadamer menade att man alltid måste utgå från sin egen förståelsehorisont – för man kan inte tolka något från perspektivet av ett vacuum (tomma intet). Man får tolka och tolka igen tills allt stämmer men även

»Vi måste tyvärr tillstå att vetenskapens framsteg åtföljts av en tillbakagång i den allmänna hälsosvården och friskvården ... begreppet helhet är ett tekniskt uttryck som blivit nödvändigt och meningsfullt på grund av sitt motbegrepp, specialisering.«

har.« Filosofiläraren menar att liksom spindeln sitter i sitt nät, med sina instinkter som förförståelse, så måste vi människor ändå försöka tolka det vi ser i vårt stora nät(verk), vartefter det förändras – eftersom vi ändå lever i den

här världen och vill förstå den.

Essäer och föredrag

Boken innehåller 13 essäer och föredrag som Hans-Georg Gadamer skrivit mel-

»Samtalet står för en humanisering av relationen mellan två i grunden ojämlika parter, läkaren och patienten.«

lan åren 1964 och 1991. Texterna är införda i omvänd kronologisk ordning. Filosofen hade sålunda uppnått mogen ålder när han tecknade ned dessa tankar.

I sitt förord (sannolikt skrivet i början av 1990-talet – förlaget har inte bemödat sig om att ange tidpunkten för originalets utgivning) skriver han att trots

att läkare var hans ursprungliga publik så riktar sig hans bidrag helt allmänt till

»Behandlingen går långt bortom de framsteg som gjorts genom modern teknik. Här har vi inte endast handen, utan också det lyhörda örat, som lystrar till det avgörande ordet, och vi har läkarens observanta öga, som skonsamt söker dölja sin blick.«

»Allt mäts. Vi är rentav djärva nog – och det är väl en av felkällorna inom vår normerade medicin – att fixera s k standardvärden och avläsa sjukdomen utifrån den uppsättning mätvärden som våra mätinstrument ger oss, snarare än att skönja sjukdomen i patientens öga eller höra den i hans röst. Bådadera är kanske nödvändigt, men att förena dem är svårt.«

var och en som i likhet med oss alla måste sörja för sin egen hälsa genom sitt levnadssätt. Han erinrar om den störtflod av information som hotar att dränka människans omdömesförmåga och om att det tekniskt möjliga måste balanseras mot ansvarsfull vilja och handling. Gadamers texter är tunglästa och svårförståeliga, men jag fann min personliga röda tråd genom att först grovkondensera vad som var viktigt för mig genom att stryka för med blyertspenna och därefter avsluta med rödpenna.

»Men efterhand har det blivit så att den moderna vetenskapen betraktar alla dessa mätresultat den insamlar som sina egentliga fakta. Dessa mätningar följer emellertid en konventionellt fastlagd måttstock som tillförs fenomenen utifrån. Det är vi som lägger den på det som skall mätas. Vi har vant oss vid att ständigt gå till väga på detta sätt. Även läkaren gör så när han har en patient framför sig, men han gör det knappast för egen del.«

På 1960-talet var han uppfylld av intelligensens problem och av att försvara läkekonsten, på 1980-talet av livet, själen och döden, och på 1990-talet av just det gåtfulla i själva hälsan – som är fördold och »tiger still« men att den trots sin gåtfullhet ändå visar sig i ett slags välbe-finande.

Om man börjar läsa boken framifrån kan man se hur han har dissekerat och förfinat sina tankar; och om man börjar läsa bakifrån kan man se hur han mognar.

En förvirrad tid

Mitt enda sätt att göra begripligt vad boken egentligen handlar om är att genom citat ur boken visa litet av vad min rödpenna funnit. För mig har Gadamers texter ett oerhört stort värde i denna tid som präglas av att samhället är förvirrat; där marknadens krav på anpassning styr våra liv och styr vårt tänkande och även socialförsäkringssystemens bemötande av oss. Idag damp en propå från försäkringskassan ner i brevlådan. Där meddelade man att ett nytt blankettset är under framfödande – formgivet så att själva utformningen ska hjälpa läkaren att bättre kunna avgöra om patienten ska vara sjuk-skriven på hel- eller deltid. Vi upplyses även om att vid många diagnoser

gynnas tillfrisknandet av ett aktivt liv samt arbete och motion i lagom ökande omfattning. Regelbunden kontakt med arbetsplatsen gör det också lättare för många att komma tillbaka i arbete.

Det skulle vara finurligt att halvera kostnaderna för försäkringskassan, men så lätt är det nog inte.

Bör läsas av alla kliniker

Gadamer bör läsas av alla läkare som arbetar med enskilda patienter (som tröst) och av dem som formulerar påbud utifrån statistiska fynd (för att förstå att en individ är just en individ). •

»Att känna ångest och att inte kunna begripa döden – det är människans aldrig helt avklingande födelse-skri.«

»Inom medicinen är den praktiska erfarenheten oersättlig och outhärlig ... ju mer någon behärskar sitt kunnande, desto mer frihet äger han i förhållande till detta kunnande. Den som behärskar sin konst behöver inte bevisa sin överlägsenhet, varken inför sig själv eller andra.«

»Kanske kommer också vårt framstegsinriktade samhälle en dag att åter lyckas göra känslan för hushållandet, med sig själv och de sina, och det ansvar som sträcker sig bortom en själv, till något lika självklart som medvetandet om det egna värdet. Helt omöjligt är det inte att räds-lan, bristen och nöden till slut får oss att ta vårt förnuft till fånga.«

»Mästarens lätta handlag får hans arbete att verka obesvärat, och det just där lärjungen ter sig våldsam. Allt kunnande rymmer något av denna jämviktserfarenhet.«